

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fecr Yayınları: 46

VAHİY GERÇEĞİ

Prof. Dr. M. Zeki DUMAN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj & Kapak
FCR

Baskı & Cilt
SÖZKESEN MATBAACILIK TİC. LTD. ŞTİ.
İvogsan 1518 Sk. Mat-Sit İş Merkezi No: 2/40
Tel: (0312) 395 21 10 Yenimahalle/ANKARA

1. *Baskı*: Nisan 1997
2. *Baskı*: Ocak 2017

ISBN: 978-605-9652-27-8

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) – Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

VAHİY GERÇEĞİ

Prof. Dr. M. Zeki DUMAN

ANKARA- 2017

Prof. Dr. M. Zeki DUMAN

1952 Yılında Sivas'ın Şarkışla ilçesi, Gümüştepe köyünde doğdu. İlkokulu köyünde bitirdi. Orta öğretimin ilk bölümünü Sivas, ikinci bölümünü Kayseri İmam-Hatip Lisesi'nde 1969 yılında tamamladı. Aynı yıl, Eylül ayında, hariçten fark dersleri sınavlarını vererek Kırşehir Lisesi'nden Lise Diploması aldı. 30 Haziran 1973 tarihinde Kayseri Yüksek İslâm Enstitüsü'nden mezun oldu. 1973-1977 yılları arasında dört yıl Kırklareli İmam-Hatip Lisesi'nde Meslek Dersleri Öğretmenliği ve Müdür Yardımcılığı görevlerinde bulundu. 13 Nisan-31 Ekim 1975 tarihleri arasında Isparta'da kısa devre askerlik görevini tamamladı. 26 Haziran 1977 tarihinde Kayseri Yüksek İslâm Enstitüsü'ne Tefsir Asistanı olarak atandı. 18 Nisan 1984 tarihinde Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Tefsir Bilim Dalında Doktor, 25 Kasım 1987 tarihinde Doçent, 11 Haziran 1993 tarihinde de Profesör unvanlarını aldı. 03 Ekim 2009-31 Aralık 2012 yılları arasında Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Dekanlık görevi yaptı. Arapça ve Fransızca bilmektedir. Evli olup üç çocuk babasıdır. 10.07.2013 Ramazan'nın ikinci günü geçirdiği trafik kazası sonucu rahmet-i Rahman'a kavuşmuştur.

KİTAPLARI

- 1-*Kur'an-ı Kerim'de Örtünmenin Sınırları*, İpek Yayın Dağıtım, İstanbul 2008.
  - 2-*Beyânu'l-Hak Kur'an-ı Kerim'in Nüzul Sırasına Göre Tefsiri*, (I-III), Fecr Yayınevi, Ankara, I. Baskı 2006, II. Baskı 2008, III. Baskı 2016 (2 cilt).
  - 3-*Beş Sûrenin Tefsiri (Sosyal Muhteva Ağırlıklı)*, Fecr Yayınevi, Ankara 1999, II. Baskı 2010.
  - 4-*Vahiy Gerçeği*, Fecr Yayınevi, Ankara, I. Baskı 1997, 2. Baskı 2017.
  - 5-*Nüzulünden Günümüze Kur'an ve Müslümanlar*, Fecr Yayınevi, Ankara, Baskıları: 1996, 1997, 2006, 2010.
  - 6-*Uygulamalı Tefsir Usulü ve Tefsir Tarihi I*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, No: 40, Kayseri, 1992.
  - 7-*Kur'an ve Tıbbıya Göre İnsanın Yaratılışı ve Tüp Bebek Hadisesi*, Nil Yayınları, İzmir, 1990, 1991.
  - 8-*Kur'an-ı Kerim'de Adâb-ı Muâşeret*, (Doktora) Tuğra Yayınevi ve İpek Yayın Dağıtım, İstanbul, İlk Baskı: 1982, Son Baskı: 2009.
  - 9-*İslâm'da Namaz ve Teheccüd*, Fecr Yayınevi, Ankara 2010.
  - 10-*Cennet Evlerimizde (Arapçadan tercüme)*, 2015.
  - 11- *Hakk'tan Halka Kelâmullah (Levh-i Mahfûz'dan Mushaf-ı Şerif'e)*, Fecr Yayınevi, Ankara 2017.
- Ayrıca çeşitli dergilerde yayımlanmış pek çok makalesi bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR -----	7
ÖN SÖZ -----	9
GİRİŞ -----	15
A. VAHYİN TANIMI -----	16
1. Vahy'in Sözlük Anlamı-----	16
2. Vahy'in Terim Anlamı -----	17
B. VAHYİN SÖZLÜK ANLAMLARI -----	18
1. İşaret Anlamı -----	18
2. Kitabet Anlamı-----	20
3. Risalet Anlamı (Elçi Vasıtası İle Vahy)-----	21
4. İlham Anlamı -----	30
5. Gizli Söz/Kelam Anlamı -----	33
6. Emr Etmek Anlamı-----	35
7. Vesvese Anlamı-----	36
8. Vahyin “İnzal” ve “Tenzil” Anlamları -----	37
9. Sadık ve Salih Rüya Anlamı-----	38

I. BÖLÜM

VAHYİN MAHİYETİ ve İNZALİ

A. VAHYİN MAHİYETİ -----	43
B. PEYGAMBERLİK RUHU ve VAHYE KATKISI -----	49
C. Hz. MUHAMMED'E VAHYİN İNZALİ -----	55
D. VAHY ESNASINDA Hz. MUHAMMED -----	66
E. VAHYİN AYET AYET OLARAK İNDİRİLİŞİ -----	71
F. VAHYİN KAYNAĞI-----	77
G. VAHYİN DİLİ MESELESİ -----	82

II. BÖLÜM

VAHY-İ GAYR-İ METLUV

A. KUR'AN'DAN BAŞKA VAHİY VAR MIDIR?-----	91
1. Peygamberlere Verilen İlim, Hikmet -----	94
2. Muhtemel İki Soru -----	99
3. Hz. Peygamberin Görevi Sadece Tebliğ Midir?-----	101
4. İlham Yoluyla Verilen Özel Bilgiler -----	106
5. Sünnet-Vahiy İlişkisi-----	107
6. “O Hevasından Konuşmaz” Ayeti Nasıl Anlaşılmalıdır?-----	116
B. ASIL VAHY-İ GAYR-İ METLUV-----	122
1. Allah'ın İlhamı -----	127
2. Cebrail'in İlhamı -----	140

III. BÖLÜM

VAHY KARŞISINDA Hz. MUHAMMED

İlk Vahiy İlk Ürperti -----	145
İlk Tebliğ İlk Tepki -----	146
Devam Eden Tepkiler -----	148
A. VAHİY-Hz. PEYGAMBER İLİŞKİSİ-----	152
B. VAHYE MÜDAHALESİ MÜMKÜN MÜ? -----	158
C. KUR'AN'A BEŞER SÖZÜ KARIŞTIRILMIŞ OLABİLİR Mİ? (Garanik Olayı'nın Kur'an'a Arzı)-----	169
D. VAHYİ TEBLİĞDE ÖNCELİK HAKKI OLUR MU?-----	177
E. Hz. PEYGAMBERİN UNUTTUĞU YA DA GİZLEYİP TEBLİĞ ETMEDİĞİ AYET OLABİLİR Mİ? -----	180
F. PEYGAMBERLERİN MASUMİYETİ MESELESİ (Hz. Peygamber'in “Günahtan Ma'sumiyeti” Mes'elesi) -----	187
SONUÇ -----	203

KISALTMALAR

a.g.e.....	Adı Geçen Eser
a.s.....	Aleyhisselam
a.c.....	Azze ve Celle
a.y.....	Aynı Yer
b	Bin
bil	Bilgi
Bkz.....	Bakınız
bt.	Binti
cc.....	Celle Celalüh
Çev	Çeviren
Krş.....	Karşılaştırınız
Msl.....	Mesela
r.....	Rariyallahü Anh
s.....	Sayfa
sav	Sallallahü Aleyhi Vesellem
trc.....	Tercüme Eden
vb	Ve benzerleri
vd	Ve Devamı

ÖN SÖZ

Çalışmama, bizleri yoktan var eden, büyüten, besleyen, rızık veren; yaşama şart, imkân ve ortamını hazırlayan, islah-ı hâl gerektiği yerde halimizi islah eden; tek ve biricik sahibimiz, eğiticimiz ve yöneticimiz/Rabb'imiz olan Allah'a hamd; âlemlere sırf rahmet maksadı ile gönderilen, Rabb'imizle aramızda elçilik görevini üstlenen/Rasûl, kendisine tâbi olanlara, "Ûsve-i Hasene" vasfı ile "Numune-i İmtisal" olan, seçkin ve en mükemmel insan Peygamberimiz/en güvenilir kılavuzumuz Hz. Muhammed Mustafa'ya Salat ve Selam ile başlamak istiyoruz.

Yüce Allah'ın, "Eşref-i Mahlukat" olarak, en güzel biçimde/kıvamda yarattığı, değer verip yücelttiği, yaratılmışların tamamını hizmetine sunduğu insanı, sırf kendisine ibadet; özellikle de hangisinin, amel bakımından daha güzel iş yaptığını denemek maksadı ile yarattığı bilinmektedir.

Allah'ın yeryüzündeki "Halife"si unvanı ile insan, dünya hayatında kendisine yüklenen "Emanet"i taşımakla görevlidir. Şu kadar var ki, sorumluluğu kendisine ait olmak üzere insanoğlu, bu emaneti taşıyıp taşımakta serbest bırakılmıştır.

Allah Teala, sorumlu tuttuğu "Emanet" karşısında insanı, "Ahsen-i Takvim" ile ifade edilen insan ve İslam Fıtratı, Akıl, Tefekkür, Beyan, Okuma gibi lütfedip bahşettiği üstün nitelikleri yanında, ayrıca Peygamberler ve Vahiy ile de desteklemiştir.

Yüce Rabbimiz, en son Peygamber Hz. Muhammed'e indirdiği Kur'an'ı, ondan önceki semavî kitaplarla ilişkileri tamamen kopmuş; aklın ve ilmin yerine ortaçağın skolastik düşüncesi ve kilise hakimiyetinin baskısı altında oluşturulmuş bir din anlayışı ile güç ve zorbalığın

esas alındığı beşeri sistemlerin gayr-ı insani dayatmalarına boyun eğmiş olarak yaşamakta olan Ehl-i Kitabı ve daha önceleri hiç Sema'nın vahyine muhatap olmamış, bu sebeple de bilgisiz, basiretsiz ve tefekkürsüz bir biçimde atalarının, cehennem çukuruna götüren izlerinde gitmeyi gaye edinmiş putperest Arapları arındırıp yüceltmek; Ortaçağ karanlıklarını dağıtıp İslam Güneşi'nin Aydınlığı ile Arap Yarımadası'ndan tüm dünyayı ve geleceğin tamamını aydınlatmak; tüm insanlığı, sonuna dek ilim, irfan ve medeniyet ile buluşturup, insanca bir yaşam biçimini sunmak maksadı ile en son Semavî Kitap olarak indirmiştir. O'nunla, bu anlamda semanın kapıları tamamen kapatılmış, peygamberler zinciri de son halkasını takınmıştır.

Dünya hayatında, insanların tamamına, yaratılış amacı doğrultusunda ilahi ve en son bir kılavuz olarak indirilen Kur'an, Asr-ı Saadette olduğu gibi bugün de, yarınlarda da insanların, ferdi ve toplumsal hayatlarında karşılaşılabilecekleri her türlü sorunlarına ve çeşitli ihtiyaçlarına cevap verebilecek ve insanlar için en iyi örnek toplumu oluşturabilecek nitelikte oluşu ile tüm insanlara Allah'ın büyük bir lütfudur.

O'nu yaşamak için okumak, üzerinde düşünmek ve anlamak şarttır. O'nu okumadan, doğru yolu gösteren, öğüt ve ibret dolu ayetleri üzerinde düşünmeden anlamak mümkün olmadığı gibi O'na inanmadan, O'ndan istifade etmek de mümkün değildir.

Şüphe yok ki Kur'an'a bakış, O'ndan istifade edebilme konusunda da etkili olacaktır. Bu günün insanları, şayet Kur'an'dan yeterince istifade edemiyorlarsa, ya O'nu iyi tanımıyorlar veya O'na yaklaşımlarında hatalıdırlar. Biz bu iki ihtimalin ikisinin de mevcut olduğu kanaatindeyiz. Çünkü biliyoruz ki bir kısım insanlar, Kur'an'ı Muhammed'in yazdığı kitap; bir kısmı, vahiy-sünnet karışımı bir kitap sanarken; bir kısmı da nasıl bir kitap olduğunu yeterince bilmiyor veya insanlardan biri-

nin yazdığı herhangi biri gibi normal bir kitap olduğunu zannediyorlar! Başka bir ifade ile zamanımızda Kur'an yeterince takdir edilmiyor!

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine, sırf “Vahy Olayını” ve “Vahiy-Hz. Peygamber İlişkisini” tanıtmak maksadı ile bu çalışmamıza başladık. Önce lisans düzeyindeki öğrencilere, anlayabilecekleri seviyede, yüksek lisans öğrencilerine de derinlemesine araştırma ve inceleme düzeyinde ders olarak okuttuk. Bu elinizdeki kitap, tam üç dönem yüksek lisans öğrencilerine, farklı kaynaklardan ve bilhassa Kur'an'daki ilgili ayetlerin araştırma ve incelemeye dayalı; aynı zamanda tartışmalı biçimde sürdürülen dersler sonunda varılan bilgi ve düşüncelerin bir yansımasıdır.

Şüphesiz vahiy, âlemlerin sahibi olan/Rabb'il Alemin Allah'ın, yarattıkları ile, sürekli ve en önemli iletişim aracıdır. Yaratılmış ve yaratılacak olan her şeyin var oluşu, varlığının devamı ve neticesi ancak Allah'ın vahyi/emri ilelerdir. Bu sebeple vahye, sadece A ve B şahısları arasında bir konuşma/muhavere vasıtası olarak bakılmayacağı gibi sadece Peygamberlerle ilgili bir kurum gözüyle de bakılmamalıdır. İşte bu nedenle biz, derslerimizde Vahy kavramının sadece terim anlamı üzerinde değil, Kur'an'da yer verildiği ve tespit edebildiğimiz ölçüde çeşitli manalarını araştırmaya çalıştık. Özellikle de Kur'anla ilgili vahy'in mahiyeti, inzali, Peygamber tarafından telakkisi; Hz. Peygamber'in Vahiy ile ilişkisi, bir de Kur'an'dan başka vahiy/Vahy-i Gayr-i Metluv var mıdır ve bu hangi vahiy olabilir, konuları üzerinde, Kur'an çerçevesinde ve daha ziyade zihinsel/düşünce plânda etraflıca durduk.

Özellikle belirtmek istiyorum ki, “Vahiy-Hz. Peygamber İlişkisi” bölümünü araştırıp incelerken, vahiy karşısında Rasûlullah'ın (sav) konumunu, Kur'an'dan net olarak tespit etmeyi amaçlamışızdır. Çünkü hem Kur'an'ın bir beşer sözü olup-olamayacağı veya içerisine be-

şer sözünün karıştırılıp-karıştırılmayacağı konusunu kaynağından tespit etmek hem de vahiy ile ilişkisi açısından Peygamber Efendimiz'in durumunu, vahye müdahalesinin olup-olmadığı; vahiyler hakkında her hangi bir tasarrufu söz konusu mu, değil mi gibi konularda okuyucuyu aydınlatmak istemiştir. Tabii ki bu konuları araştırırken Hz. Peygamber'in masumiyetinin ne anlama geldiği de bizce açıklığa kavuşmuş oldu!

Böylece Rasûlullah (sav)'ı, yaklaşık 23 yıllık peygamberlik süresi içerisinde ve bütün yönleri ile doğrudan doğruya Allah'ın Kelam'ı vasıtası ile tanımış olmanın bahtiyarlığına erdik. Sahabîlerine özel hitaplarında, onların: "Buyur, anam-babam sana feda olsun ya Rasûlallah!" demelerinin altında yatan gerçeği; sadece onların değil, bizlerin ve O'nun yolunda bulunmanın ne büyük şeref olduğunu takdir edebilenlerin, ona ne kadar medyun oldukları gerçeğini öğrenmiş olduk! Şüphe yok ki, bizim ve öğrencilerimizin en büyük kazancı bu olmuştur.

Bu çalışmamızda, her ne kadar bu sahada düşünen pek çok ilim adamının aydınlık fikirlerinden istifade etmiş olsak da, daha ziyade Vahy/Vahiy ile ilgili ayetlerin lafız ve manalarını, siyak-sıbak ilişkisi ve Kur'an bütünlüğü çerçevesinde; vahiy teriminin Arap dilinde kullanılan manalarını da göz önünde bulundurarak fikrî bir yoruma ulaşmaya çalıştık. Şüphesiz, yaptığımız her yorum, ulaşabildiğimiz her kanaate bir destek aramışızdır; özellikle de İmam Gazali, Fazlur Rahman, İzutsu gibi tahkik ehli düşünürlerin fikirlerinden istifade ettik. Ancak sadedinde olduğumuz ayetin söylemediği şeyi söylememe de bilhassa özen gösterdik.

Bir ders kitabı niteliğinde hazırladığımız bu çalışmamızda "vahy" kelimesini, masdar anlamında geçtiği yerlerde "vahy", isim olarak kullandığımız yerlerde de "vahiy" şeklinde kullandığımızı da burada belirtmeliyim.

Şüphe yok ki bu çalışma, bu alandakilerin sonuncusu olmayacaktır. Biz elimizden geldiğince ihlas ve samimiyetle gayret gösterip, bu sahadaki birikimimizi ortaya koyduk. Bu konuda, önce talebelerime sonra da okuyucularımıza faydalı olmuşsak, kendimizi mutlu adederiz. Hatalarımızdan dolayı da önce Cenab-ı Hakk'tan bağışlanma, okuyucularımızdan da bizleri uyarmalarını diliyorum.

Bu çalışmamızda katkısı bulunan tüm öğrencilerime ayrıca teşekkür eder, muvaffakiyetlerinin devamını dilerim.

22 MART 1997

Prof. Dr. M. Zeki Duman